

Jana Bartošová Sofoniáš Rosacius Sušický

Když Pavel Stránský ve svém díle O státě českém (1634) zmínil královské město Sušici, napsal mimo: „*Učených mužů dalo vlasti nemálo. Jmenuji, s pomínutím jiných, tři Rosacie, vesměs proslulé výmluvností a zralou moudrostí politickou, Mistra Jana, závažného básníka, Mistra Adama, jenž byl doma primátorem a Mistra Sofoniáše, jenž se stal nejvyšším písařem v Žatci.*“ Od úmrtí posledně jmenovaného uplynulo v letošním roce plných tři sta devadesát let. Sofoniáš Rosacius byl nejmladším z bratří narozených z prvního manželství sušického měšťana a tvůrce evangelických duchovních písní Tomáše Řešátka. Kdo byla jeho matka nevíme. Známe však celou řadu dalších Sofoniášových osobních dat. Je tomu tak především díky Jiřímu Carolidesovi a jeho spisu Sophonias propheta, který byl vydán v Praze roku 1612. Autor jej věnoval svému příteli a spolužáku ze studií, jímž byl právě Sofoniáš Rosacius. Součástí spisu, vypravujícího o starozákonním proroku Sofoniášovi, byla i báseň Genialia monumenta, obsahující všechna Sofoniášova důležitá životní data. Díky Carolidově skladbě tak známe nejenom přesné datum Sofoniášova narození, ale také tajemství, které by zůstalo jinak skryto, a sice to, že život tohoto na první pohled velmi úspěšného a vlivného muže, byl plný utrpení a zmaru.

Sofoniáš Rosacius Sušický se narodil 24. února roku 1567, právě na svátek sv. Matěje. Nebyl však tehdy ještě ani Rosaciem, ani Sofoniášem. Příjmení si změnil z českého Řešátka na latinské Rosacius po vzoru svých starších bratří Jana, Adama a Tomáše. Nezůstal ale jen u toho. Na rozdíl od nich si neváhal změnit i svoje křestní jméno. Pokřtěn byl totiž jako Štěpán. I tuto skutečnost známe ze spisu Sophonias propheta, nikoliv však díky Carolidovi, ale díky Jiřímu Removi, který Sofoniášovo pravé jméno uvedl v úvodních verších, jimiž do dílka přispěl.¹

A jaké byly další životní kroky Štěpána, tady vlastně již Sofoniáše Rosacia? V roce 1581 jej nacházíme spolu s jiným Sušičanem Šimonem Ceruem Sušickým ve třetí třídě školy v Menším městě pražském. Ve stejném roce byl odtud školním správcem Janem Horvornem Jaroměřickým odveden k univerzitní beánii.² K vlastnímu studiu na univerzitě nastoupil o pět let později. O sv. Jiří roku 1586, tedy ve svých devatenácti letech, byl přijat do koleje Nationis.³ Bakalářem se stal 15. května 1589.⁴ V té době již sám učil na latinských školách. Do sv. Jiří 1589 byl školním správcem v Kouřimi.⁵ Odtud odešel na lepší školu v Českém Brodě. Kouřim jej zprvu nechtěla propustit, jelikož univerzita za Sofoniáše určila bakaláře Václava Jeremiášova z Chrudimi, na kterého se donesly kouřimským jakési pomluvy. Univerzita do Kouřimi proto v květnu 1589 dvakrát psala, aby situaci urovnala.⁶ Od sv. Havla roku 1591 působil Sofoniáš po tři roky jako správce na škole v Žatci, jedné z nejlepších škol v zemi.⁷ Mezi jeho žáky tu nalézáme mimo jiné Jakuba Hrabea, pocházejícího z vesnice Dobruška u Sušice.⁸ Sofoniáš během tohoto svého působení složil první latinské básně, na rozdíl od bratří Adama a Jana však jako humanistický básník a spisovatel nikdy příliš nevynikl a jeho literární pokusy se omezily na pouhých deset drobných latinských příspěvků a jeden český spis.⁹ 10. 11. 1593 se stále ještě jako správce školy v Žatci stal mistrem svobodných umění. Spolu s ním tohoto univerzitního gradu dosáhl i jeho přítel Jiří Carolides.¹⁰

Krátce po úspěšném završení univerzitních studií, v roce 1594, získal Sofoniáš měštské právo v Žatci. Ručitelem se mu při této příležitosti stal jiný jeho přítel, a sice bohatý žatecký měšťan a primátor Maxmilián Hošťálek z Javořice. O blízkém vztahu obou mužů svědčí nejenom fakt, že Hošťálek se za svého života uvolil ručit pouhým třem novým měšťanům, ale také to, že se Sofoniáš později stal kmotrem jeho dcery.¹¹ Sofoniáš, nyní vážený měšťan jednoho z největších a nejvýznamnějších měst v zemi, se zanedlouho v Žatci také oženil. 12. října roku 1594 pojal za manželku Annu Štikovou, vdovu po Václavu Kočkovi.¹² U příležitosti sňatku

¹ Sofoniášova životopisná data uvádí spis jeho přítele Jiříka Carolida v konvolutu NK 50 G 108, Sophonias propheta et secretarius Dei. Sofoniášovo vlastní jméno Štěpán uvádí v úvodních verších Jiří Remus. Na foliantu H3b jsou pak v básni Genialia monumenta uvedena zbylá Sofoniášova životní data. Datum narození uvedl také Holík, Josef, Rosaciové de Carlisperka, s. 497.

² Manuál rektora university Karlovy, s. 161.

³ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 362.

⁴ Bakaláři a Mistři promovaní na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v letech 1586 - 1620, s. 20, 62, 114, 162. Při své determinaci vyložil kvestie na téma: *Poetice an omnium disciplinarum nobilissima?*

⁵ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 362.

⁶ Winter, Zikmund, Život a učení na partikulárních školách v Čechách, s. 173. Dva dopisy z univerzity do Kouřimi otiskl Schulz, Václav, Z minulosti českého učitelstva (1533 - 1633), listiny z archivu Muzea království českého o učitelstvu, in: ČČM LXXII, Praha 1888, s. 408-410.

⁷ Datum Sofoniášova působení na škole uvádí opět Jiřík Carolides ve spisu Sophonias propheta, fol. H3b. Také Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 362.

⁸ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 2, s. 353.

⁹ Jireček, Josef, Rukověť k dějinám literatury české, s. 198; Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 363.

¹⁰ Bakaláři a Mistři promovaní na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze 1586 - 1620, s. 53. Sofoniáš přednesl tehdy kvestii na téma: *Anne effecta animi dignitatem eius arguant?*

¹¹ Roedl, Bohumír, Dodatky k Hošťálkům z Javořice a rodině Pavla Skály ze Zhoře, in: Sborník okresního archivu v Lounech XVII, Louny 2001, s. 26.

¹² Sophonias propheta, fol. H3b; Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 362.

..... vydalo několik ženichových přátel gratulační sborník, mezi přispěvateli nechyběl samozřejmě ani Carolides.¹³ A právě díky tomuto Carolidovi a již zmíněné básni ve spise Sophonias propheta se dozvídáme, že Sofoniášův osobní život nebyl nijak šťastný. Z manželství s Annou se jako první 14. května 1596 narodil syn Jan, zemřel však již ve svých osmi dnech. Dalším dítětem byla Anna, která se narodila 18. dubna roku 1597, zemřela rovněž osmidenní, a sice 26. dubna. Následovala Dorota narozená 21. dubna 1598 a zemřela jako pětidenní 26. dubna. Čtvrtá se narodila Judita dne 4. prosince 1599, zemřela opět již 23. prosince. Jako poslední se manželům narodila Eva. Stalo se tak den po neděli jubilate roku 1601.¹⁴ A k této Evě již byly sudičky milosrdné. Dožila se dospělosti a po otcově smrti se v roce 1623 provdala za Václava Klatovského mladšího.¹⁵ Ne dlouho se však Sofoniáš radoval z toho, že k němu Štěpána obrátila svou příznivější tvář, již 13. března roku 1603 mu zemřela žena. 17. listopadu téhož roku se proto oženil podruhé. Jeho vyvolenou se tentokrát stala Anežka Štirliová, dcera zdejšího syndika Václava Nicolaida Vodňanského.¹⁶ K sňatku složil přání Mistr Jan Campanus, Sofoniášův známý z dob studií.¹⁷ Ani toto druhé manželství, které navíc zůstalo bezdětné, však netrvalo dlouho. Anežka zemřela v roce 1609. A dvojnásobný vdovec do žádného dalšího manželského svazku již nevstoupil.¹⁸

Sofoniáš sice neměl v osobním životě štěstí, v životě veřejném tomu však bylo právě naopak. V letech 1600 až 1602 byl volen radním v Žatci. Musel tedy již vlastnit ve městě nějaký majetek, neboť radním se tu mohl stát jen ten, jehož majetek dosahoval alespoň padesáti kop grošů. Žatec byl tehdy českým městem a od roku 1575 do roku 1609 tvořili jádro rady jen Češi utraktivisté, kteří nedovolili, aby se mezi ně vetřel katolík nebo německý přistěhovalec. V radě byl silný vliv školy, byla velmi často doplňována právě z řad bývalého učitelstva.¹⁹ Roku 1602 byl Sofoniáš spolu s Karlem Libštejnským z Kolovrat a na Libořicích zvolen stavu za berníka kraje Žateckého.²⁰ V dřívějších dobách byly za berníky voleny jen osoby z vyšších stavů. Pravidelná volba krajských berníků z řad žateckých měšťanů se konala od roku 1595 a dokládala mimořádnou váhu města. Berníkem se stal vždy radní nebo obecní starší. Druhým berníkem byl, jako i v tomto případě, příslušník nižší šlechty. Mzda berníků byla sice nízká, měšťan dostával 20 kop českých ročně, ale Žatci úřad umožňoval upevnit si vlastní pozici. Práce berníků nebyla jednoduchá, neboť na ně česká komora nebo panovník neustále naléhali a peněz bývalo vždy málo. Velké výdaje představovaly cesty, které si berníci museli hradit sami.²¹

26. května roku 1603 se stal Sofoniáš Rosacius, stejně jako kdysi jeho bratr Jan v Kolíně, druhým písařem a 5. prosince roku 1611 byl zvolen po smrti Matyáše Grylla za syndika neboli protonotáře, tedy nejvyššího písaře.²² Vedle toho Sofoniáš býval také zástupcem města Žatce na zemském sněmu.²³ Roku 1609 se proto jako pozorovatel zúčastnil spolu se známým historikem a žateckým měšťanem Pavlem Skálou ze Zhoře jednání sněmu o Rudolfově majestát. Jednal v Praze tehdy také s Místrem Bacháčkem, rektorem pražské univerzity, o novém správci pro žateckou školu.²⁴ Sofoniáš býval totiž v této době také školním inspektorem.²⁵ Dozvídáme se o něm také, že často podporoval na studiích chudé studenty. Mezi těmi, kdo Sofoniáše jmenovali svým mecenášem, byl i sušický rodák Jan Valšovský.²⁶

V době Sofoniášova působení v Žatci se město stalo útočištěm řady jeho sušických krajanů. Mimo Valšovského tu v letech 1595 až 1600 pobýval jako prorektor Jiří Nekožný,²⁷ od roku 1596 řídil školu Václav Pogonius,²⁸ který se zde později usadil i jako měšťan,

¹³ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 363.

¹⁴ Sophonias propheta, fol. H3b; Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 363.

¹⁵ Katzerovsky, W., Die Saazer Schule, in: Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XIII, 1874, s. 246.

¹⁶ Sophonias propheta, fol. H3b; Truhlář, Antonín - Zíbrt, Čeněk, Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a starší české biografii, in: ČČM LXXXVII, Praha 1913, s. 65.

¹⁷ Konvolut NK 52 G 6, Γλυκυπικρον anni millessimi sexcentesimo tertii, č. 5.

¹⁸ Sophonias propheta, fol. H3b; Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 362.

¹⁹ Sophonias propheta fol. H3b; Zaoral, Roman, Příspěvek k dějinám rekatolizace předbělohorského Žatce, in: Sborník historický XXXIII, 1986, s. 24. a Zásahy státní moci do samosprávy českých královských měst v době předbělohorské (konkretizace na královské město Žatec) dipl. p., FF UK 1981, seznam rad obsahuje příloha č. IV. Zaoral se mylně domnívá, že Sofoniáš pochází ze Žatce. O vlivu školy na obsazování rad pojednává na s. 41.

²⁰ Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, díl X. 1600 a ž 1604, ed. Dvorský, František, Praha 1900. Kromě toho toto datum uvádí opět Sophonias propheta, fol. H3b; také Zaoral, Roman, Zásahy státní moci do samosprávy českých královských měst v době předbělohorské, s. 16.

²¹ Zaoral, Roman, Příspěvek k dějinám rekatolizace předbělohorského Žatce, s. 24.

²² Sophonias propheta, H3b; Truhlář, Antonín - Zíbrt, Čeněk, Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a starší české biografii, s. 65.

²³ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 362.

²⁴ Skála ze Zhoře, Pavel, Historie česká, in: Monumenta historiae Bohemicae, s. 56; Jireček, Josef, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku II, s. 197; Zaoral, Roman, Zásahy státní moci do samosprávy českých královských měst v době předbělohorské, s. 31.

²⁵ Konvolut NK 50 G 64, De passione Christi, tit. list.

²⁶ Konvolut NK 52 G 10, Argumentum mythologorum, tit. list; konvolut NK 52 G 64, Reverendis et claris. Viris, tit. list. Tisky uvádí Hejnic Josef - Martínek Jan, Rukověť humanistického básnictví 5, s. 443.

²⁷ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 28.

²⁸ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 215.

v roce 1607 zde působil jako školní kustoš, tedy nejnižší učitel, Kašpar Kyrchinger.²⁹ Krom toho zde na škole studoval v roce 1605 i Sofoniášův synovec Pavel, syn bratra Tomáše, který svému strýci děkoval za podporu při studiu³⁰ a který se do Žatce v roce 1608 vrátil jako školní kolega, aby tu již v roce 1611 našel smrt během morové epidemie. V Žatci působil i druhý Sofoniášův synovec Tomáš Rosacius Táborský, jenž tu byl v letech 1607 až 1610 žákem.³¹

Sofoniáš krom styků s humanisty, které znal z dob studií na univerzitě, jako byli již zmíněni Jiří Carolides a Jan Campanus, byl stejně jako jeho starší bratr Adam a přítel Carolides ve styku s německými humanisty z okruhu luteránské akademie v Altdorfu. Především s Konrádem Rittershusiem, ale také s již zmíněným Jiřím Remem, který mu ještě v roce 1614, již po Rittershusiově smrti, poslal pozdrav.³² Sofoniáš působil ve funkci syndika do roku 1618, nebyl tedy totožný s písařem, který tu v roce 1619 vítal oslavnou řečí zimního krále Fridricha Falckého, jak uvádí v jednom ze svých článků Josef Holík.³³ Dočkal se však ještě kruté doby po porážce stavovského povstání, kdy jeho přítel, jeden z třiceti direktorů, primátor Hošťálek, byl popraven na Staroměstském náměstí a jeho hlava byla pro výstrahu přibita na Pražské bráně v Žatci.³⁴ Sofoniáš svého přítele dlouho nepřežil, zemřel již v roce 1622, snad následkem duševního utrpení, které mu uchystala doba.³⁵

Prameny a literatura

Prameny

Národní knihovna ČR:

50 G 64:

přív. č. 22: Reverendis et claris. viris d. Thomae Rosacio Suticeno, Ministro Ecclesiae apud Belicenses. D. Iacobo Hrabeo, decano lunensi industrio, necnon d. M. Mathyae Grillo a Gryllova, inclyta Reip. Zacensis notario primario, et d. Sophoniae Rosacio eiusdem reip. Notario alter, etc. Musarum patronis integerrimis. Hanc pro gradu Baccalareatus habiten orationem dedicat et consecrat. Joannes Valssovsky Praegae typis Georgii Hanussii .Anno Domini MDCXI.

přív. č. 23: De passione Christi theses venerabili Christoviro, D. Zachariae Brunczivio Neoprageno, ecclesiae Zatecensium ad Oegram d. decano vigilantiss., clarissimisque viris Domino Iohanne Termeno de Zhorze. D. M. Iohanni Nepresio Boemo Trebovino, D. M. Sophoniae Rosacio Suticeno, D. M. Hieronimo Viti Netoliceno, Dominis inspectoribus scholae Zatecensis meritiss: debitae observantiae ergo dedicat ac consecrat. Rector scholae Zatecensis. Ad lectorem Zacharias Brunczvik . Praegae imprematum apud nicolaum Straus.

přív. č. 28: Quinque circumspectis, nobilibus, atque, clarissimis viris: Do. M. Iohanni Nepresio Boemo trebovino civi consulari, Domino M. Mathyae Gryllo a Gryllova Raconeo protonotario. Domino Magistro Sophoniae Rosacio Suticeno, notario secundo. D. patrono chariss. Domino M. Hieronimo Vito Netoliceno Notario tertio, incliti ordinis senatorii Zatecensis et Domino M. Andreae Hercinio de Radonova reispub. Zatecensis, civi dignissimo. Dominis patronis, ac praepceptoribus honorandis, hoc studiorum suorum τεκμηριον debitae gratitudinis ergo nuncupat Pulus Rosacius Taborens.

50 G 108 :

přív.: Sophonias, propheta et secretarius Dei, paraphrasi heroica expositus, cui subiuncta sunt sacra quedam carmina, partim antea, partim nunc recens conscripta et edita autore M. Georgio Carol. a Carlsperga, poeta caesareo , notario pub., imperiali et iudice ordinario etc. Praegae typis Ionathae Bohutsky ab Hranicz anno 1612.

52 G 6 :

přív.: Γλυκύπικρον anni millesimi sexcentissimi tertii ineunte anno 1604 d Mecaenatibus strenae loco oblatum. Praegae typis Schumanianis.

52 G 10:

přív. č. 21: Argumentum mythologicorum in singulas P. Ovidii Nasonis librorum Metamorphoseon eabulas pars secunda. Lib. VII. residuos continens, privatis studiis continuata : et virtute nobilius viris S. Thomae , verbi dei apud Belicenses ministro, M. Adamo, Reip. Suticensis civi senatorio, M. Sophonias, Reip. Zatec. notario, fratribus Rosacii Suticensis. Nec non S. Jacobo Hrabeo, Boleslaviensi decano, D. Joanni Cauto, iudici casareo apud Pisenenses, M. Georgio Xenophilo iudici caesareo apud Suticensis, musarum Fautoribus singularibus dedicata a Joanne Valssovsky Suticens, Collegii Reginae Paleopraga alumno, Anno Domini MDCX 5. octob.

Edice pramenů

Bakalářů a Mistří promovaní na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v letech 1586 - 1620 (Rekonstruovaná matrika bakalářů, licenciátů a mistrů), ed. Beránek, Karel, Praha 1988.

Manuál rektora university Karlovy (se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice University Karlovy v Praze v letech 1560-1582), ed. Beránek, Karel, Praha 1981.

Skála, Pavel ze Zhoře, Historie česká, in. Monumenta historiae Bohemicae, ed. Tieftrunk, Karel, Praha 1865-1867.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, díl X, 1600 - 1604, ed. Dvorský, František, Praha 1900.

Stránský, Pavel, O státě českém , ed. Sfinx - Bohumil, Janda, Praha 1946.

Z minulosti českého učitelstva (1533 - 1633), listiny z archivu Musea království českého o učitelstvu, ed. Schulz, Václav, in: Časopis českého musea LXXXIII, Praha 1899.

Literatura

Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 1 - 5, Praha 1966 - 1974.

Holík, Josef, Rosaciové de Carlsperka, Šumavan XXII - XXIII, Klatovy 1889 - 1890.

Jireček, Josef, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku II, Praha 1876.

Katzerovsky, W., Die Saazer Schule, in: Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XIII, 1874.

Katzerovsky, W., Nekrologium der Stadt Saaz, Saaz 1888.

Kunstmann, Heinrich, Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen, Köln - Graz 1963.

Roedl, Bohumír, Dodatky k Hošťálkům z Javořice a rodině Pavla Skály ze Zhoře, Sborník okresního archivu v Lounech XVII, Louny 2001.

Truhlář, Antonín - Zíbrt, Čeněk, Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých a k starší české biografii, in: Časopis českého musea LXXXVII, Praha 1913.

Winter, Zikmund, Život a učení na partikulárních školách v Čechách, Praha 1901.

Zaoral, Roman, Zásahy státní moci do samosprávy českých královských měst v době předbělohorské, konkretizace na královské město Žatec, diplomová práce, FF UK, Praha 1989.

Zaoral, Roman, Příspěvek k dějinám rekatolizace v předbělohorském Žatci, in: Sborník historický XXXIII, 1986.

²⁹ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 3, s. 125.

³⁰ Konvolut NK 50 G 64, Quinque circumspectis, tit. list.

³¹ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 4, s. 362.

³² Kunstmann, Heinrich, s. 46, 48, 119, 120.

³³ Holík, Josef, Rosaciové de Carlsperga, s. 497

³⁴ Hejnic, Josef - Martínek, Jan, Rukověť humanistického básnictví 2, s. 350.

³⁵ Katzerovsky, W., Die Saazer Schule, in: Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XIII, 1874, s. 246 a Nekrologium der Stadt Saaz, Saaz 1888, s. 38. O smrti jeho a dalších bývalých konšelů v době pobělohorské píše Zaoral Roman, Zásahy státní moci do samosprávy českých královských měst v době předbělohorské, s. 40.